

כ"א אייר תשס"ח

26/05/2008

תיק מספר 5213

בתשובתכם נא ציינו מספר תיק

לכבוד

מר מני מזוז היועץ המשפטי לממשלה	מר אהוד אולמרט ראש הממשלה
מר רפי איתן השר לענייני גימלאים	מר יצחק הרצוג שר הרווחה והשירותים החברתיים
גב' ציפי ליבני שרת החוץ	מר רוני בר-און שר האוצר

א.ג.נ.,

הנדון : התנהלות הוועידה על תביעות יהודיות חומריות כנגד גרמניה
("The Conference on Jewish Material Claims against Germany")

בשם התנועה למען איכות השלטון בישראל (להלן : התנועה) הרינו פונים אלייך כדלקמן :

מזה זמן רב נמשכים הדיונים בעניין הסיוע לניצולי השואה. על אף ההד הציבורי הרחב, ההסכמה הציבורית וההצדקה המוסרית, אלפי קשישים הנמנים על אוכלוסיית ניצולי השואה החיים כיום בישראל אינם זוכים לקיום מינימלי בכבוד.

על רקע התודעה הציבורית ההולכת וגוברת, בחנה התנועה במהלך החודשים האחרונים את התנהלותם של גופים שונים העוסקים בטיפול בניצולי השואה וברכושם. בין היתר בחנה התנועה את התנהלות הוועידה על תביעות יהודיות חומריות כנגד גרמניה (להלן : ועידת התביעות).

העניינים המפורטים במסמך זה הינם בעלי חשיבות מכרעת לעניין הטיפול באוכלוסיית ניצולי השואה בישראל. ועידת התביעות מרכזת בידיה סכומי כסף רבים וסמכויות רבות ובכך הינה בעלת השפעה רבה על הטיפול בניצולים. כוחה הרב של ועידת התביעות, הטמון בסכומי הכסף הבלתי-מבוטלים המצויים בידה, עומד בניגוד מוחלט למצוקתם הקשה של אוכלוסיית ניצולי השואה החיים כיום בישראל.

עניינו של המכתב בדרישתה של התנועה, כי ממשלת ישראל תפעיל את הכלים המשפטיים העומדים לרשותה כדי להבטיח את רווחתם האישית של ניצולי השואה.

בכלל זה קוראת התנועה לממשלת ישראל להפעיל את סמכויותיה מכוח סעיף 13 להסכם השילומים וליזום הקמתה של ועדה מעורבת: ישראל גרמניה, לבחינת התנהלות ועידת התביעות.

כמו-כן, קוראת התנועה לממשלת ישראל לעשות שימוש בסמכותה הרחבה במנותק מהסכם השילומים, ולפעול מול הממשלה הגרמנית על מנת לקדם את הטיפול בסוגיית התנהלות הארגון והכל כמפורט במכתב זה:

רקע

1. בפסק הדין בעניין גרנות תיאר כבוד המשנה לנשיא בית-המשפט העליון, השופט מישראל חשין, את הרקע לחתימת הסכם השילומים: "... מדינת ישראל ויתרה בשם הניצולים - ללא קבלת הסכמתם המפורשת - על זכותם האישית לתבוע את גרמניה ולקבל ממנה פיצוי בשל האירועים הקשים שעברו עליהם והסבל שסבלו... ובה בעת קיבלה על עצמה חבות לדאוג לאותם ניצולי שואה שבאו למצוא מקלט בתחומיה. הניצולים איבדו אפוא את זכות התביעה שלהם נגד גרמניה, ותחת זאת קנו זכות תביעה נגד מדינת ישראל - שנטלה על עצמה לפצות את ניצולי השואה שהשתקעו בתחומה."

(דנ"א 11196/03 גרנות ואח' נ' הרשות המוסמכת לפי חוק נכי רדיפות הנאצים, תשי"ז-1957 תק-על 2005(4) 98, בעמ' 99).

2. לנוכח פסיקתו של בית-המשפט העליון וכפי שצויין בדוח מבקר המדינה על הטיפול בניצולי השואה, על מדינת ישראל הוטלה החובה החוקית והמוסרית לדאוג באופן מיוחד לרווחתם של ניצולי השואה בישראל. הטיפול באוכלוסייה זו כרוך בחשיבות ציבורית, מוסרית וחברתית, לאור טבעה של האוכלוסייה ההולכת ומתמעטת משנה לשנה.

3. כידוע, ועידת התביעות הינה ארגון עולמי ללא כוונת רווח, הפועל להבטחת פיצויים והשבת רכוש לניצולי שואה ולירשיים של קורבנות השואה. הארגון פועל ומקבל כספים בהתאם להסכם השילומים אשר נחתם בין ממשלת ישראל לבין ממשלת גרמניה בשנת 1952. בעקבות החקיקה הגרמנית בשנת 1990 הפכה ועידת התביעות ליורשת החוקית של רכוש יהודי המצוי במזרח גרמניה לשעבר.

4. למיטב ידיעתנו, בתקופת הקמתה של ועידת התביעות רק כ-5% מכלל אוכלוסיית ניצולי השואה חיו במדינת ישראל. כיום, על-פי דוח מבקר המדינה על הסיוע לניצולי השואה, כ-250,000 ניצולי שואה חיים כיום בישראל, המהווים, למיטב ידיעתנו, למעלה ממחצית אוכלוסיית ניצולי השואה בעולם.

5. כפי שעולה מסרטם של גיא מרוז ואורלי וילנאי פדרבוש, "מוסר השילומים – המלחמה נמשכת" (להלן: הסרט), וכן כפי שעולה מתוך ממצאי טיוטת דוח בר לב, אשר נערכה ביוזמת יו"ר הסוכנות היהודית והשר לענייני גמלאים, ועידת התביעות פועלת בחוסר שקיפות באופן ניהול הנכסים והכספים המצויים בידיה.

6. נדגיש, כי טיוטת דוח בר לב ממליצה להוסיף ולבחון את פעילות הוועידה, בין היתר, בתחומים של היעדר שקיפות בנוגע לאופן ניהול ושווי הנכסים שבידי הוועידה, היעדר שקיפות בנוגע לאופן התנהלות הוועידה וליקויים בהליכי הביקורת הפנימית של הוועידה.

7. כמו-כן, ממליצים עורכי הדוח על העמקת הביקורת החקירתית, בין היתר, בעניין קבלת פרוטוקולים של ועדות הפועלות בנושאים שונים במסגרת הוועידה, מסמכים המתייחסים להליך מינוי הנהלת הוועידה ומקבלי ההחלטות הפועלים בה, מסמכי הנהלת חשבונות, חוזים ומסמכים בדבר הוצאות אדמיניסטרטיביות.

8. התייחסות נוספת של משרד רו"ח בר לב לעניין התנהלות ועידת התביעות עולה מתוך ראיון אשר נערך עם רו"ח יניב בוכניק ואשר הופיע בסרט :

"מה שמשתקף בדוחות זה שהכסף כרגע לא מחולק. המון כסף והמון נכסים עדיין נשארים ברשות הועדה, וההוצאות של ההפעלה והניהול של הקרנות, אנחנו מדברים על עשרות מיליוני דולרים של הוצאות אדמיניסטרטיביות בשנה... באופן אבסולוטי זה הרבה..."
("מוסר השילומים – המלחמה נמשכת")

9. באופן דומה מתייחסת השופטת (בדימוס) דליה דורנר להתנהלות ועידת התביעות במסגרת עדותו של מר ראובן מרחב בפני ועדת החקירה הממלכתית לבדיקת הטיפול בניצולי השואה :

"ההרגשה, אני אומרת לכם, באופן כללי, באים אנשים שבמצוקה ו"אומרים לנו אין כסף, יש כסף. יושבת וועידת התביעות על סכומי עתק ולא יודעת על מה היא מוציאה את הכסף, אבל אלינו כניצולים זה לא מגיע ואנחנו הרי השרידים..."

(עמ' 7 לפרוטוקול העדות מתאריך 23.3.2008)

אופן חלוקת הנכסים

10. עוד עוסק הסרט בנהלי ועידת התביעות בעניין כספי הארגון אשר מקורם במכירת רכוש יהודי אשר לא נמצאו בעליו. כך עולה מתוך ראיון, אשר נערך עם מר רומן הלר, מנהל מחלקת נכסים בוועידת התביעות בפרנקפורט:

"גיא מרוז: ...מצאתם יורש, השנה היא אחרי 1992 (שנת ירושת הנכסים), מובן שאתם הבעלים עכשיו, כמה הוא מקבל, וכמה אתם מקבלים?
רומן הלר: בדרך כלל הם מקבלים שמונים אחוז.
גיא מרוז: שמונים אחוז מקבל הבעלים, עשרים אחוז מקבלת ועידת התביעות, כן?
רומן הלר: כן.
גיא מרוז: אז תסביר לנו, בבקשה, את המכתב הזה, או-קיי? ... אתם תובעים פה חמישים אחוז, ואתם כותבים לו שאם הוא לא ייתן לכם חמישים אחוז, הוא יאבד את הנכס שלו. זה מכתב מוועידת התביעות.
רומן הלר: ...אני לא יודע להגיד לך למה במקרה הזה זה יצא ככה. אולי אז היו חוקים אחרים. אני לא יודע.
אורלי וילנאי פדרבוש: הסיבה שהבאנו רק את המסמך הזה היא שהארגון שלכם החתים את המשפחות על מסמך שאוסר עליהן לדבר. האדם הזה נפטר, זו הסיבה היחידה שאנחנו יכולים לדבר על כך. מה יקרה לאנשים שגזלו מהיורשים את כספם? מישהו צריך לשלם על כך."
(מוסר השילומים – המלחמה נמשכת")

העברת כספים לארגונים

11. כפי שעולה מממצאי הביניים של טיוטת דוח בר-לב, לוועידת התביעות בסיס כספי קבוע של כ- 900 מיליון דולר ואף למעלה מכך. לכאורה עולה, כי רוב רובם של כספי הארגון מוצאים דרכם אל קופותיהם של ארגונים שונים. כך לדוגמא, לפי פרסומי ועידת התביעות באינטרנט, הוקצו 63.2 מיליון דולר מכספי הארגון לטובת שירותי רווחה סוציאליים בשנת 2008.

12. ואכן, במסגרת עדותו של מר ראובן מרחב, יו"ר הוועדה המנהלת של וועידת התביעות, בפני ועדת החקירה הממלכתית לבדיקת הטיפול בניצולי השואה, התייחס מר מרחב לשאלת אחוז הכסף ההולך ישירות לניצולים:

"מר ראובן מרחב: כסף ישירות לניצולים לא הולך שום דבר. אתה מתכוון תמיכה כספית?
פרופסור מואב: תמיכה כספית.
מר ראובן מרחב: רק בשירותים."
(עמ' 13 לפרוטוקול העדות מתאריך 23.3.2008)

13. יש לציין כי על הארגונים המתוקצבים מכספי הארגון נמנים מוסדות אשר אינם מזוהים באופן בלעדי עם אוכלוסיית ניצולי השואה, וכפי העולה מתוך הסרט, אף אינם בהכרח מזוהים באופן בלעדי עם הקהילה היהודית.

דרישה להקמת ועדה מעורבת

14. לאור כל זאת, דורשת התנועה מממשלת ישראל להפעיל את סמכותה מכוח סעיף 13 להסכם השילומים, אשר נחתם בשנת 1952 בינה לבין ממשלת גרמניה, והמסמיך את בעלי ההסכם להקים ועדה מעורבת ישראלית-גרמנית לטיפול בשאלות הנובעות מביצוע ההסכם, בדיקת הקשיים שהתעוררו וקבלת החלטות לסילוקם.

15. על הממשלה לדרוש להקים ועדה בהתאם לסמכויותיה על מנת לדון ולבדוק את נושא התנהלותה של ועידת התביעות וכן לפעול להעברת כספים באופן מיידי לרווחתם האישית של ניצולי השואה החיים כיום בישראל.

16. התנועה דורשת כי במסגרת דיוני והחלטות הועדה המעורבת יידונו הנושאים הבאים:

- א. קידום השקיפות והליכי הפיקוח והביקורת בהתנהלותה של ועידת התביעות בכל הנוגע לחלוקת נכסים והתנהלות כספית;
- ב. בחינת הסדרי הזכאות והתנאים לקבלת הכספים להם זכאים הניצולים ויורשיהם;
- ג. העברת הכספים המצויים בידי ועידת התביעות באופן מיידי לרווחתם של ניצולי השואה בכלל, ובמדינת ישראל בפרט, תוך התחשבות בגילם המבוגר של הניצולים;
- ד. שינוי סדרי העדיפויות הנהוגים בארגון והצבת הדאגה לצרכיהם המינימליים של ניצולי השואה בראש סדרי העדיפויות;

יתרה מזו, התנועה דורשת כי במסגרת הבדיקות וההמלצות יותאמו משקלם והשפעתם של נציגי הארגונים היהודיים על הליכי קבלת החלטות בארגון לאחוז היחסי של ניצולי השואה אותם הם מייצגים. בכלל כך ייצוגה של ישראל חייב לגדול באופן משמעותי.

17. עוד סבורה התנועה, כי על הועדה המעורבת, אשר תקום, לשקול את הפסקת פעילותה באופן מיידי של ועידת התביעות וניתוב כספי הניצולים לידי גורם מפקח, אשר ימונה על העברת הכספים לידי הזכאים להם. כל זאת במסגרת שינוי חקיקתי מתאים.

18. התנועה נכונה להעמיד מטעמה נציגים בהתנדבות, אשר ייקחו חלק בפעילות הועדה, כדי להבטיח את הגשמת המטרה העליונה בדבר העברת הכספים לרווחתם האישית של ניצולי השואה, הכל כמפורט במכתב זה.

19. עוד דורשת התנועה, כי ממשלת ישראל תפעל מכוח סמכויותיה הכלליות מול ממשלת גרמניה לבחינת התנהלות ועידת התביעות. במסגרת זו על הממשלה לבחון את אופן חלוקתם של כספי ועידת התביעות לטובת שירותי רווחה סוציאליים בישראל וכן קיומם של מנגנוני בקרה ופיקוח מתאימים לבחינת עמידה בקריטריונים לחלוקה כפי שנקבעו על-ידי ועידת התביעות.

20. כמו-כן ולאור חשיבות העניין, מן הראוי כי ממשלת ישראל תיזום באופן מיידי עריכתו של דוח ביקורת מקיף בעניין התנהלותה של ועידת התביעות.

סיכום

21. בהפעלת סמכותה של ממשלת ישראל טמונה חשיבות מכרעת בשמירה ובקידום האינטרסים ורווחתם של ניצולי השואה. ועידת התביעות מחזיקה כאמור כוח עצום הטמון בכספים, בנכסים וסמכויות המצויים בידה.

22. בחינת התנהלות הארגון, הלוקח חלק מכריע בטיפול באוכלוסיית ניצולי השואה בכלל, ובמדינת ישראל בפרט, הכרחית להבטחת רווחתם של ניצולי השואה בישראל, זאת על אחת כמה וכמה לאור ממצאי הביניים של טיוטת דוח בר לב כמפורט במכתב זה.

23. דבריו של רו"ח בוכניק, המתייחס לפעילות ועידת התביעות בסרט, ממחישים באופן מובהק את הצורך במעורבות ממשלת ישראל בבדיקת התנהלות ועידת התביעות:

"אני מניח שאם גוף כזה היה פועל בישראל, גם המדינה וגם הציבור לא היו נותנים לו להתנהל בצורה כזאת".
(מוסר השילומים – המלחמה נמשכת)

24. בהתאם לכל זאת, ובהתחשב בדחיפות העניין, על ממשלת ישראל לפעול במהירות ככל הניתן להקמת ועדה מעורבת לבחינת נושא התנהלות ועידת התביעות בהתאם לסמכויותיה מכוח ההסכם, להפעיל את סמכויותיה הכלליות והרחבות בנושא מול הממשלה הגרמנית וכן ליזום עריכתו של דוח מקיף לבחינת התנהלותה של ועידת התביעות.

25. לתגובתכם המהירה, נודה.

בכבוד רב,

עו"ד נילי אבן חן
מנהלת המחלקה לכלכלה ומחקר